

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

М. В. Калатур

**ДОКТРИНАЛЬНІ ОСНОВИ
ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ
СЛІДЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ
ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ**

Монографія

КИЇВ 2018

УДК 343.132
К17

Рекомендовано до друку Вченою радою
Національної академії внутрішніх справ
(протокол № 19 від 21.12.2018 р.)

Рецензенти:

Лошицький М.В., ректор Національної академії прокуратури України, доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України;

Кузьменко О.В., заступник директора юридичного інституту ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», доктор юридичних наук, професор

Калатур М. В.

Доктринальні основи організації та функціонування слідчих підрозділів правоохоронних органів : монографія / М. В. Калатур. – Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2018. – 344 с.

ISBN 978-966-916-764-4

К17

Монографію присвячено комплексному дослідженню доктринальних основ організації та функціонування слідчих підрозділів правоохоронних органів. У роботі аналізуються та узагальнюються нормативно-правові, теоретико-наукові, методологічні й практичні підходи до адміністративно-правового регулювання організації та функціонування слідчих підрозділів правоохоронних органів в Україні та світі. З'ясовується роль, і обґрунтовується місце слідчих підрозділів в системі правоохоронних органів держави. Здійснюється історико-правовий аналіз становлення та розвитку слідчих підрозділів правоохоронних органів України. Визначається поняття органів досудового розслідування та характеризується їх система в Україні. Уточнюються мета, завдання та принципи діяльності слідчих підрозділів правоохоронних органів держави. Детально досліджується адміністративно-правове регулювання організації та функціонування слідчих підрозділів правоохоронних органів: слідчих органів Національної поліції України; слідчих органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства; слідчих органів безпеки, детективів Національного антикорупційного бюро України; слідчих підрозділів державного бюро розслідувань та слідчих підрозділів у державних органах, які функціонують до його створення. Аналізуються та узагальнюються закордонний досвід організації та функціонування слідчих підрозділів правоохоронних органів, а саме: у державах-членах ЄС, країнах Північної та Південної Америки, СНД. Формулюються можливості використання зарубіжного досвіду адміністративно-правового забезпечення організації та функціонування слідчих органів в Україні. Надаються пропозиції та рекомендації з удосконалення адміністративно-правового статусу слідчих органів та оптимізації їх системи в Україні, оптимізації показників оцінки службової діяльності слідчих органів відповідно до підслідності кримінальних правопорушень за КПК України, удосконалення інформаційного забезпечення та наукової організації роботи в слідчих підрозділах правоохоронних органів України, підвищення взаємодії слідчих підрозділів з іншими суб'єктами кримінального провадження України, удосконалення нагляду та контролю за додержанням законності слідчими підрозділами правоохоронних органів України.

Монографія буде корисна науковцям, правознавцям, викладачам, докторантам, аспірантам і студентам вищих юридичних навчальних закладів, слідчим та іншим працівникам слідчих підрозділів правоохоронних органів, іншим органам державної влади та місцевому самоврядування, громадянам та іншим зацікавленим у даній тематичі особам.

УДК 343.132

ISBN 978-966-916-764-4

© М. В. Калатур , 2018
© Національна академія внутрішніх справ, 2018

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
РОЗДІЛ I	
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ	9
1.1 Роль і місце слідчих підрозділів в системі правоохоронних органів держави	9
1.2 Історико-правовий аналіз становлення та розвитку слідчих підрозділів правоохоронних органів України	19
1.3 Поняття та система органів досудового розслідування України	34
1.4 Мета, завдання та принципи діяльності слідчих підрозділів правоохоронних органів держави	43
РОЗДІЛ II	
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ СЛІДЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ	63
2.1 Адміністративно-правове регулювання організації та функціонування слідчих органів Національної поліції України	63
2.2 Адміністративно-правове регулювання організації та функціонування слідчих органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства	78
2.3 Адміністративно-правове регулювання організації та функціонування слідчих органів безпеки	92
2.4 Адміністративно-правове регулювання організації та функціонування детективів Національного антикорупційного бюро України	104
2.5 Адміністративно-правове регулювання організації та функціонування слідчих підрозділів Державного бюро розслідувань та слідчих підрозділів у державних органах, які функціонують до його створення	115

РОЗДІЛ ІІІ

ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ

ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ СЛІДЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ

ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ	134
3.1 Функціонування системи досудового слідства у державах-членах Європейського Союзу	134
3.2 Організація та функціонування системи слідчих органів країн Північної та Південної Америки	148
3.3 Адміністративно-правове забезпечення організації та функціонування слідчих органів країн СНД	161
3.4 Можливості використання зарубіжного досвіду адміністративно-правового забезпечення організації та функціонування слідчих органів в Україні	177

РОЗДІЛ ІV

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧИХ

ПІДРОЗДІЛІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ В УКРАЇНІ	197
4.1 Удосконалення адміністративно-правового статусу слідчих органів та оптимізації їх системи в Україні	197
4.2 Оптимізація показників оцінки службової діяльності слідчих органів відповідно до підслідності кримінальних правопорушень за КПК України	210
4.3 Удосконалення інформаційного забезпечення та наукової організації роботи в слідчих підрозділах правоохоронних органів України	229
4.4 Підвищення взаємодії слідчих підрозділів з іншими суб'єктами кримінального провадження України	245
4.5 Удосконалення нагляду та контролю за додержанням законності слідчими підрозділами правоохоронних органів України	259

ВИСНОВКИ	288
-----------------------	------------

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	310
---	------------

ПЕРЕДМОВА

У сучасних транзитивних умовах політико-правового середовища, зростаючих внутрішніх і зовнішніх загроз національній безпеці держави та появи нових видів злочинності зазнає змін як організаційна структура та склад системи правоохоронних органів, так і специфіка їх діяльності, розширюється сфера компетенції, якісно нового значення набувають виконувані правоохоронними органами функції.

У досягненні загальної мети діяльності правоохоронних органів і здійсненні таких основних завдань, як охорона основ конституційного ладу держави, боротьба зі злочинністю й тероризмом, захист правопорядку, прав, свобод та інтересів громадян, вагому роль відіграють слідчі підрозділи в системі правоохоронних органів держави. Адже реалізація поставлених задач залежить від ефективної роботи саме слідчих підрозділів правоохоронних органів, своєчасності та якості організації досудового розслідування, оптимальних строків проведення слідчих дій, повноти й неупередженості досудового розслідування тощо.

Становлення та розвиток слідчих підрозділів правоохоронних органів України пройшло досить тривалий та складний історичний шлях, який продовжується й зараз. В останні роки в Україні зазнала реформування система органів досудового розслідування – відбулися як структурно-організаційні зміни в традиційних слідчих підрозділах і органах, так і з'явилися нові структури з урахуванням глобальних тенденцій в даній сфері, європейського досвіду, очікувань і вимог суспільства щодо стану дотримання прав, безпеки, правопорядку, протидії злочинності тощо.

У той же час, сучасний незадовільний стан безпеки і рівень злочинності в державі, з одного боку, та недосконалий адміністративно-правовий статус органів досудового розслідування і слідчого, зумовили розширення завдань і підвищення складності справ, напруженості провадження, зростання психологічного

навантаження, що в підсумку вимагає якісно нового рівня професіоналізму та ефективності в діяльності слідчих підрозділів правоохоронних органів держави. Зважаючи на традиційну практику слідчої діяльності, яка за тривалий час свого застосування укорінилася у вітчизняній системі правоохоронних органів, і наразі мають місце застарілі аспекти слідчої діяльності. Крім того, у повсякчасній діяльності слідчих підрозділів та їх взаємодії з іншими правоохоронними органами чинними нормативно-правовими актами не забезпечується в повній мірі ефективне адміністративно-правове регулювання організації та функціонування слідчих органів в Україні. Ефективність діяльності слідчих органів вимагає об'єктивної, неупередженої, справедливої та науково обґрунтованої оцінки, що обумовлює необхідність оптимізації показників оцінки службової діяльності слідчих органів відповідно до підслідності кримінальних правопорушень за КПК України. Крім того, доволі гостро стоїть питання контролю та нагляду за додержанням законності в діяльності слідчих органів, адже недотримання законності суб'єктами кримінального провадження призводить до порушення прав і свобод людини та громадянина, втрати ними довіри не лише до правоохоронних органів, а й влади в цілому, корупції та хабарництва тощо.

Зазначені та інші проблеми обумовлюють актуальність наукових теоретичних і прикладних досліджень у цій сфері.

Так, окремі аспекти організації та функціонування слідчих підрозділів правоохоронних органів досліджували С.Є. Абламський, М.І. Ануфрієв, Д.М. Афанасіаді, О.М. Бандурка, О.А. Баулін, Р.І. Благута, М.М. Бурбика, О.Ю. Бусол, В.М. Галунько, А.Г. Гаркуша, А.Є. Голубов, Ю.М. Грошевий, Р.А. Калюжний, А.Г. Каткова, О.О. Кіпер, М.П. Климчук, М.Г. Колодяжний, А.Т. Комзюк, В.В. Король, Т.М. Кравцова, Ю.Ф. Кравченко, А.М. Куліш, О.І. Литвинчук, В.Т. Маляренко, І.Є. Марочкін, Н.П. Матюхіна, О.М. Музичук, А.Г. Нікуліна, І.М. Охріменко, М.І. Панов, О.І. Пашинін, В.П. Петков, В.М. Плішкін, Ф.М. Решетников, Б.В. Романюк, А.В. Савченко, О.М. Сало, А.В. Самодін, Г.І. Сисоєнко, О.А. Солдатенко, Ю.М. Старілов, А.В. Столітній, О.Ю. Татаров,

В.М. Тертишник, В.І. Фаринник, М.І. Хавронюк, М.С. Цуцкі-рідзе, О.І. Шевченко, А.В. Шевчишин, О.Н. Ярмиш та інші науковці й правознавці.

Проте, незважаючи на значний науковий доробок з питань адміністративно-правових засад організації та функціонування слідчих підрозділів, невизначеними залишаються роль й місце слідчих підрозділів в сучасній системі правоохоронних органів держави, зважаючи на те, що за останні роки система органів досудового розслідування зазнала суттєвого реформування, відбулася низка змін в її правовому забезпеченні та організаційно-структурній будові. Потребують уточнення й подальшого вивчення адміністративно-правовий статус слідчих органів, питання оптимізації системи цих органів, адміністративно-правове регулювання організації та функціонування окремих слідчих органів, особливо тих, період практичного функціонування яких є ще досить нетривалим. Практично недослідженим є питання оптимізації показників оцінки службової діяльності слідчих органів відповідно до підслідності кримінальних правопорушень за КПК України. Більш того, на нормативно-правовому рівні окрім довіри населення, як критерію ефективності, не закріплено чіткого переліку конкретних показників оцінки діяльності слідчих органів та її ефективності. Фрагментарно висвітлено й питання вдосконалення нагляду та контролю за додержанням законності слідчими підрозділами правоохоронних органів України. Подальшого розвитку потребують можливості використання зарубіжного досвіду адміністративно-правового забезпечення організації та функціонування слідчих органів в Україні, зважаючи на сучасний стан системи органів досудового розслідування в Україні та їх адміністративно-правового забезпечення.

Таким чином, особливе місце і вагома роль слідчих підрозділів в системі правоохоронних органів держави, недостатня розробленість теоретичних засад діяльності слідчих підрозділів правоохоронних органів, недосконалість адміністративно-правового регулювання їх організації та функціонування обумовлюють

актуальність комплексного наукового дослідження концептуальних засад організації та функціонування слідчих підрозділів правоохоронних органів в Україні, шляхів їх розвитку та вдосконалення з урахуванням вітчизняної практики та зарубіжного досвіду.

Дана монографія може бути корисною науковцям, правознавцям, викладачам, докторантам, аспірантам і студентам вищих юридичних навчальних закладів, слідчим та іншим працівникам слідчих підрозділів правоохоронних органів, іншим органам державної влади та місцевого самоврядування, громадянам та іншим зацікавленим у даній тематиці особам.